

maxim
biller

maraton

mama oděsa

m

**mama
oděsa**

**maxim
biller**

**mama
oděsa**

přeložil
Petr Dvořáček

Praha 2025
maraton

The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut.

Překlad této práce byl podpořen grantem Goethe-Institutu.

Maxim Biller
MAMA ODESSA

Copyright © 2023, Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln

Czech edition © Maraton, 2025
Translation © Petr Dvořáček, 2025

ISBN 978-80-88411-40-6

Jen ten, kdo skončí tragicky, je skutečným básníkem.
Vladimir Vysockij

V květnu 1987 – to mi bylo teprve šestadvacet – mi matka na starém ruském psacím stroji napsala dopis, který nikdy neodeslala. A hned začala, jak je teď pořád líná, jak se zase stydí za to, že se celé dny povaluje v obývacím pokoji na obrovském červeném gauči Rolf Benz, který si koupila ještě s mým otcem, a jak ustavičně kouří ty své dlouhé tenké *kimky*. Jak si v kuchyni vykládá pasiáns a kouří ještě víc. Anebo jak stojí a kouří u okna v obýváku a kouká na mladé, právě rašící listy na černých, dosud holých větvích lip před naším domem v Bieberstraße.

Pak přišlo několik krátkých, zlých myšlenek o lidech na Západě, kteří musejí pořád dělat, že mají spoustu práce. Tak třeba ta „nesympatická“ sousedka z přízemí – „Dodnes si nedokážu zapamatovat to její pitomé aristokratické jméno!“ –, která jí nedávno vykládala, jak se cítí špatně, když celý den nedělá nic jiného, než že čte detektivky. A pak, jak jsem tak četl tenhle dopis, po třiceti letech, až po její ošklivé, osamělé smrti, na mě vylila svůj vztek a svůj smutek, o nichž jsem neměl nikdy zdání. Nebo snad ano? Šlo o jejího otce, mého dědečka, kterého v polovině sedmdesátých let v Oděse zatkli, protože ve sklepě Umělecké akademie uspořádal se dvěma přáteli tajnou výstavu antisovětského umění, ve vězení dostal infarkt, později doma další, pak ještě jeden a byl konec.

„Dodnes mě trápí svědomí, *synok*, a bude to tak až do konce mého života, že jsem za tátou před smrtí

do Oděsy nezaletěla, že jsem nebyla s ním a nepohřbila ho,“ psala matka. „Kdybych věděla, že tyhle hrozné pocity se mi budou vracet celý život, byla bych za ním samozřejmě jela a pohládila mu ruku, tak jak to dřív vždycky dělával on mně, když už jsem neměla do ničeho chuť.“

K tomu je třeba vědět, že my tři – matka, otec a já – jsme na počátku sedmdesátých let, mnohem dřív než většina ostatních Židů, opustili Sovětský svaz. Se svými zdlouhavými studiemi o historii ruského sionismu, které vycházely jen v samizdatu, a se svým naprosto vážně míněným plánem unést letadlo Aeroflotu a odletět s námi z Oděsy do Tel Avivu patřil můj otec odjakživa k nejhrolivějším refuseníkům ze skupiny nového Mojžíše Natana Šaranského. To byla jedna věc. Další věc byla ta, že nikdo z nás tří po našem výjezdu v roce 1971, který osobně vyjednal Henry Kissinger, už nikdy nesměl vstoupit na sovětské území. „Kdo by se těmhle věčným komisařům ještě jednou dostal do spárů, toho by už nikdy nepustili,“ říkával táta často.

A přesto by tam matka zas jela? ptal jsem se pořád dokola při čtení toho dopisu, který se s adresou a známkou na obálce tak dlouho válel v jedné ze zásuvek jejího psacího stolu v ložnici. To jsem jí byl tak šumafuk? Bývalo by pro ni skutečně důležitější ještě jednou pohlédnout do hasnoucích očí svého umírajícího otce, než aby se celý život, který jsem měl ještě před sebou, dívala do očí mně? „A vůbec,“ načmárala rukou pod strojopisný text dopisu, „už dlouho uvažuji o tom, jestli bych neměla tenhle ohyzdný obrovitý kus nábytku, na kterém právě ležím a píšu ti, konečně vyhodit a koupit si do obývacího něco pěkného

a nového. Jsem si jistá, že tady vždycky lehával tvůj otec s tou svou německou courou, když jsem nebyla doma.“

Nebo to je snad tak, napadlo mě najednou, že dnes už je ze mě taky takový zmatený, smutný dospělý jako moji rodiče? Protože teď jsem to byl já, kdo v Hamburku, v Bieberstraße, seděl na červené, padesát let staré, pořád docela pevné pohovce, ještě skoro zářící novotou, a ty typické kačmoriánské pocity, jak tomu říkala matka, jsem znal z vlastní zkušenosti. Co tím myslela? Můj krásný, radostný arménský dědeček se jmenoval Kačmorian – Jaakov Gajkovič –, a i když to podle matčiných slov na sobě nedal nikdy znát, myslel na sebevraždu stejně často jako jiní lidé na lásku a na jídlo. Anebo možná dokonce ještě častěji.

Poprvé mi máma četla jednu ze svých povídek po telefonu – byla v Hamburku, já už několik let v Mnichově. Právě jsem si našel svůj první pořádný dospělácký byt, dvě podkrovní místnosti, v zimě moc chladno, v létě moc horko, ale aspoň už žádní cizí děsiví spolubydlíci, se kterými jsem musel sdílet koupelnu, kuchyň i nejrůznější nálady a katastrofy. Jednoho jasného letního dopoledne jsem tam stál u okna, díval se na rozlehlou černou střechu Severní plovárny, před kterou se v ranní rose třpytila zatím prázdná louka, a mezi hlavou a ramenem jsem přidržoval telefon, protože jsem se zároveň snažil seškrábat z okna malou nálepku „Atomová energie – ne, děkuji“, které jsem si při předávání bytu nevšiml.

„Jak se máš, chlapče?“ zeptala se matka vlídně, když jsem pár minut předtím – ještě v pyžamu – zvedl ve špatné náladě telefon. Pak nezvykle drsně a nevlídně sama sobě skočila do řeči. „Ale nevykládej mi prosím tě nic o svých problémech a o svých holkách! Víš přece, že pak na tebe celé dny myslím a dělám si starosti.“ Mlčky jsem se zatvářil otráveně jako nějaký šestnáctiletý puberták.

„No tak jo,“ řekla, „co je nového?“

„Nic,“ řekl jsem, „vůbec nic. Akorát je spousta hodin, už bych měl dávno pracovat.“

„To, cos napsal o Cynthii Ozickové, bylo vynikající, hned jsem si koupila pět nebo šest *Spiegelů* a rozdala je všem těm hloupým ženským z našeho domu. Jen ať puknou závisti!“

„Ale mami! Už mi není osm. Nemusíš se se mnou vychloubat.“

„Ano, bohužel.“

„Vzpomínáš si ještě, jak nás i s ostatními dětmi ze třídy fotili v Oděse ke Dni žen?“

„Ten obrázek ještě někde mám.“

„Fotku každého z nás vlepili do kresby s kyticí květin. A nad tím bylo napsáno takovým tím pitomým ozdobným písmem: *Mezinárodní den žen 1968 a Gratuluji, mami!*“

„Na té fotografii ses tvářil tak našťavaně, jako kdybys mi měl za zlé, že jsem tě vůbec porodila.“

„Ale vůbec ne, mami.“

„Jsi si tím jistý?“ řekla máma s tím svým krásným, strašlivým, výbušným smíchem. A pak se mě zeptala, jestli bych si nechtěl poslechnout jednu povídku, kterou v rychlosti naškrábala včera v čekárně doktora Felosofa, našeho starého praktického lékaře.

„Jmenuje se *Kompas*,“ řekla, „a když jsem to psala, několikrát jsem se málem rozbrečela.“

Leželi ve svých postelích v Karakolu, sedmdesát kilometrů západně od kyrgyzských hor, a z rádia se dozvěděli, že Hitler v Berlíně posel jako pes a že hodně vojáků se brzy vrátí domů. Pak v rádiu uslyšeli ještě i čestné dělové salvy přímo z Rudého náměstí a zároveň klapot koňských kopyt na dvoře. Ela okamžitě věděla, že je to tatínek. Odjel do války na obrovském mladém běloušovi, a když se podívala z okna, hned poznala jeho vysokou, štíhlou postavu na koňském hřbetě. Pak si ale všimla, že bělouš je kost a kůže a bílý je jak stařec. To ji velmi zarmoutilo.

Večer – poté co se táta vykoupal a zavřel se s mamuljou na dvě hodiny do kuchyně, kde měli dospělí gauč na spaní – rozbalil dárky, co jim přivezl z Německa. Mamulja dostala zlaté pánské hodinky Omega nebo Doxa, to už si Ela později nevzpomínala, protože je brzy museli prodat na černém trhu v Karakolu, spoustu jemného bílého spodního prádla, mlýnek na maso, který se ještě leskl novotou, celou sadu stříbrných příborů s naběračkou na polévku a lopatkou na dort a malou dřevěnou krabičku až po okraj naplněnou plátky světlé čokolády tenkými jako papír. Ela dostala jen starý stříbrný kompas, celý začernalý a takový hladký, jak byl ohmataný. Se svým dárkem nebyla spokojená, jak taky jinak. Doufala, že jí tatínek přinese hračky, barevné tužky a krátké modré šaty z hedvábí, podobné těm, které kdysi viděla na starém německém nebo holandském obraze v oděském muzeu.

Když si tatínek všiml, jak je Ela nespokojená, řekl jí: „Pojď, sedni si mi na klín, Elinko, prozradím ti, proč

má tenhle kompas větší cenu než sto krabiček kaviáru a tři tisíce čokoládových dortů.“ Přestože zprvu zůstala vzdorovitě sedět na kuchyňské židli, začal jí i tak vyprávět, jak kousek před Berlínem ztratil všechny své kamarády, a přišel dokonce i o koně. V noci se dostali do nějakého lesa a chtěli se tam pár hodin prospat. Když se probudil, byl sám. Les byl velmi rozlehlý, a přestože se táta v každém cizím městě nebo v neznámé krajině obvykle dobře orientoval, nemohl najít cestu ven. Byl v tom lese už tři nebo čtyři dny, ale zdálo se mu, že nocí bylo ještě mnohem víc. Už to chtěl vzdát a zůstat jen tak ležet, když tu jednoho rána – noc strávil v hluboké, vlhké díře v zemi – si náhle všiml, že vedle něj spí nějaký německý voják. Měl vyhublý, téměř bílý obličej, potrhanou uniformu a obrovské bílé směšné uši. Táta se ho právě chystal uškrtnit holýma rukama, když Němec otevřel oči a řekl: „Prosím ne, já nechci umřít! Proto se tady schovávám, dokud válka neskončí.“ Pak se táty zeptal, jestli se také skrývá před válkou. Když tatínek řekl, že zabloudil a chce se vrátit ke svým kamarádům a ke svému koni, aby s nimi dobyl Berlín, Němec se šťastně usmál. Ze svého starého zeleného vojenského batohu vytáhl kompas, který táta právě dal Ele. „Na,“ řekl tátovi, „tohle už nepotřebuju. Ale tobě to pomůže dostat se odsud. Děkuju ti, že pro nás riskujete život! Prosím, nikdy nescházejte ze správné cesty.“

Ela, která teď už seděla tátovi na klíně, se usmála a s otázkou v očích se na něj podívala. „Až budeš stará jako já,“ řekl táta, „a najednou nebudeš v životě vědět kudy kam, stačí, když se podíváš na tenhle kompas, a všechno bude v pořádku.“ Malá Ela smutně zavrtěla hlavou, jako by věděla, že tátův kompas jí později v životě pomůže jen málokdy.

Kompas z povídky mé matky skutečně existoval – nejdřív patřil vojákovi Wehrmachtu, pak mému dědečkovi a nakonec mé matce. Později mi ho dala, ale už léta ho nemůžu najít. Malá Ela byla samozřejmě ona sama, ve skutečnosti jí říkali po rusku Aljona a někdy taky Aljonuška. A existoval taky ten nádherný velký bělouš, na kterém jel dědeček do války. To mi často vyprávěla a jsem si jistý, že ani jinak nebylo v tom příběhu nic vymyšlené, protože vymýšlet si při psaní matka nikdy neuměla – jen tu a tam něco zamlčet. Například své vzácné, ale o to zuřivější záchvaty vzteku, když už nedokázala ignorovat něco nepříjemného, nebo tu spoustu milenek svého lehkomyšlného a melancholického otce, krásného Jaakova Gajkoviče Kačmorianana. Anebo taky svůj zvláštní vztah s Lassikem Steinem, jedním z nejstarších přátel mého otce, kvůli kterému jsme neskončili v Tel Avivu nebo Beer Ševě, ale v Hamburku.

Lassik Stein – slavista, novinář a autor údajně více než tisíce aforismů – byl malý, tlustý a velmi vzdělaný. Kdykoli jsme ho během prvních let v Hamburku navštívili v jeho velkém světlém rohovém bytě na Abendrothsweg v Eppendorfu, seděl v kuchyni v modré teplákovce a jedl boršč nebo hustou zeleninovou polévku, kterou si sám uvařil. Obvykle jsme si dali s ním, a když jsme dojedli a bílý ubrus byl posetý desítkami tmavě červených nebo zelených skvrn, přesunuli jsme se do mnohem většího rohového obývacího pokoje, kde jsem se na

Lassikově barevné televizi směl bez zvuku dívat na fotbal a Star Trek.

Dospělí si zatím povídali o Lassikově hlavním životním tématu: o masakru v místech dnešního Tolbuchinova náměstí v Oděse, „malém Babím Jaru“, jak ho Lassik nazýval, a o jeho boji za památník, který by nesl jména všech pětadvaceti tisíc mrtvých Židů, co tam rukou Němců a Rumunů vzplanuli během jediné noci jako troud. A pokaždé šlo taky o pět let v lágru, které Lassik dostal od komunistů jako trest za svou odvahu. Doma jsem se rodičů ptal, jestli Lassik už i předtím tolik jedl a byl tak tlustý. Matka mlčky, jen s mírným pousmáním odvrátila pohled, ale otec řekl: „Lassik viděl, jak ta zvířata jedí maso ostatních vězňů, kteří jim umrzli před očima. Tenkrát by radši umřel hladu.“

Že měl Lassik vždycky taky velikou chuť na ženy, jsem samozřejmě věděl – i když jsem byl ještě do široka rozkročený mezi dítětem a dospělým –, věděl to skoro každý ruský emigrant mezi Hamburkem, Brighton Beach a Haifou. A to, že navzdory obrovskému břichu, výšce necelých 160 centimetrů – nebo to bylo ještě méně? – a své většinou mastně se lesknoucí, staré andělské tváři pořád dokázal mít několik přítelkyň najednou, bylo v naší kuchyni často tématem, u kterého jsme se hodně nasmáli. Když matka jednoho dne řekla, že k Lassikovi už chodit nebude, protože se jí při naší poslední návštěvě tajně zeptal, jestli si s ním nechce zkusit takovou „malou mesalianci“, jak to nazval, táta se rozesmál zvlášť hlasitě. Pak už chodil na Abendrothsweg vždycky sám, tedy i beze mě, a domů se obvykle vracel pozdě, a dokonce trochu opilý.

V jednom z dopisů, které jsem později našel v matčině sekretáři, se o historii s Lassikem Steinem zmínila jen jedinkrát. Tady to celé vyznívalo trochu jinak a mnohem zajímavěji. V tom dopise šlo vlastně o mě, protože jsem své vřelé, ale vzdálené matce asi zase něco vykládal o jedné z těch mladých mnichovských žen, které mě milovaly a nechtěly. „Znovu jsem přemýšlela o všem, cos mi předtím říkal do telefonu,“ psala mi tenkrát rusky, „a hned jsem ti zase volala. Ale to už jsi měl obsazeno, chlapče můj, nejspíš jsi právě mluvil s některou z těch děvčat. To, co ti teď napíšu, nikdy nesmíš říct svému otci! Když jsem sama byla takhle mladá, zamilovala jsem se na univerzitě do kluka, co měl dlouhé vlasy, psal básně dlouhé jak romány a ideologicky kovaným profesorům se při řeči nedíval do tváře. Ale když se se mnou chtěl vyspat, vyděsila jsem se, jako kdyby to byla divoká šelma, která mě chce roztrhat na tisíc kousků. Pak jsem ho urazila jako nějaká pouliční šlapka! S tvým otcem, který si stokrát rozmyslí, než něco udělá, jsem ten strach nikdy neměla, chápeš. Nikdy se kvůli ničemu nerozčílí, dokonce zůstane klidný, i když ho v supermarketu nebo na imigračním úřadě urazí nějaký Němec. Jak nás měl jinak dostat z Ruska? A i tehdy dělal, že nic neslyšel, když jsem vám říkala o Lassikových drzostech, protože samozřejmě věděl, že Lassik je taky jeden z těch kluků s dlouhými vlasy a dlouhými básněmi, proti kterým neměl dřív šanci.“ Potom přišlo několik zaiksovaných řádků a pak už jen jediná, záhadná věta: „Přesto si dneska přeju, aby tady zase byl ten mladý básník z univerzity, někdo jako ty nebo Lassik!“

Matka ten dopis samozřejmě psala ještě předtím,

než se domákla té záležitosti s otcem a jeho novou německou přítelkyní. A i když ho nikdy neodeslala, její doznání mě teď naplnilo štěstím. Byl to její způsob, jak mi dát najevo svou lásku.

Máma se narodila jako spisovatelka, ale stala se jí moc pozdě na to, aby jí skutečně byla. Už jako dítě milovala knihy, jako v Rusku každý. Už v pěti letech uměla číst a psát a svým rodičům – mým prarodičům – prý skoro každý den říkala, že později by sama chtěla psát knihy. Když v srpnu 1941 museli všichni tři prchat z Oděsy před Němci a Rumuny – lidé zmateně pobíhali po ulicích, z reproduktorů se ozývala pochodová hudba a pořád dokola slavný Stalinův projev „Vydržet!“ –, její matka a otec naskládali celou rodinnou knihovnu do dvou velkých krabic, které můj dědeček sám odnesl na nádraží, odkud odjíždělo několik posledních vlaků do Asie. I v poslední kyrgyzské chatrči, i v tom nejšpinavějším mongolském stanu měla mít jejich malá dcerka Aljona co číst. V Karakolu dostali pěkný, prostý dvoupokojový byt ve starých kasárnách. Jako první rozbalili krabice s knihami a máma políbila každíčkou z nich, kterou babička vytáhla: jednatřicet žlutých svazků souborného vydání Maupassanta, nekonečný počet tmavě zelených svazků Tolstého, tlusté modré svazky Puškina, *Knihu džunglí* a jejího oblíbeného Katajeva, toho s bílou plachetnicí a pohledem na její rodnou Oděsu na obálce.

Co se ale nestalo o rok a půl později, během velkých letních prázdnin. Malá Aljona, teď už skoro patnáctiletá, si v prázdné stodole za jejich domem otevřela opravdovou knihovnu s knihami svými i svých rodičů. Dokonce si vyrobila vlastní výpůjční

kartičky a na karakolském trhu si sehnala staré razítko *Vyřízeno*, pravděpodobně ještě z carských dob. Děti z vojenské kolonie, které za ní v následujících dnech a týdnech přicházely a půjčovaly si od ní knihy, je samozřejmě nikdy nevrátily, a to bylo přesně to, co chtěla. Když se jí matka na konci prázdnin ptala, co se stalo s rodinnou knihovnou, odpověděla příkře: „Už není. V takových časech není nutné číst, jsou důležitější věci!“ A ještě než jí matka stačila vlepít facku, řekl otec: „Nech ji, není vyloučeno, že má dokonce pravdu.“ To všechno znám z jiné máminy povídky, nazvala ji *Konec literatury ve městě Karakol*, mně by ale *Knihovna* přišlo lepší, jasnější a ne tak po ruskou patetické.

Na obálce matčiny první a jediné knihy – jmenuje se samozřejmě *Kompas* – je její fotografie z počátku padesátých let. Vypadá mladě, inteligentně a naprosto nevinně. Černé vlnité vlasy jí spadají na ramena, usmívá se a navzdory své nevinnosti téměř neznatelně, ale neslušně špulí rty. Fotografie vznikla v době, kdy studovala geografii na Lomonosovově univerzitě v Moskvě. Začala tehdy znovu číst? Určitě. Ale že jedna z mála povídek, které v následujících třiceti letech napíše, pochází už z téhle doby, si nemyslím, protože na to byl život mladé sovětské ženy po válce příliš těžký a smutný. Možná s psaním začala během prvních let tání, kdy se lidé mezi Brestem a Vladivostokem znovu učili milovat slovo „zítra“, možná dokonce krátce snila o tom, že některá její povídka by mohla vyjít v *Novém miru*, schválená samotným Chruščovem, ale to si samozřejmě jen tak představuju.

V Hamburku, to vím jistě, psala většinou v autě,

před hobbymarketem Toom ve Winterhude – než vystoupila, aby nakoupila pro nás tři na celý týden jako každou sobotu, a pak sama, malá a drobná, tu spoustu tašek táhla nahoru do našeho bytu. Na zadním sedadle jejího červeného Fiatu Panda vždycky ležel blok s dopisním papírem, a když jsem tu a tam nakoukl dovnitř, bylo tím jejím rozmáchlým písmem shora dolů popsáno zas několik dalších stránek. Jednou – to jsem ještě chodil do školy, ve svém velkém tmavém pokoji na Bieberstraře s výhledem do dvora hodně spal a snil a sám nevěděl, co budu později dělat – jsem se jí zeptal, co je tam napsáno, protože to ruské psací písmo se mi četlo špatně.

Odpověděla: „Nic zvláštního. Cokoli mě zrovna napadne.“

„A co tě napadá teď?“ zeptal jsem se.

„Jak stojím na tom velkém schodišti v Oděse, v přístavu, a dívám se na moře a na obrovský bílý parník, který se mírně kýve na hladině. Z komínů parníku se vyvalí obrovský bílý oblak, dole na přístavní promenádě se hádá několik námořníků a najednou se kolem mě po schodech dolů řítí kočárek a matka s hrůzou křičí: ‚Pomoc! Pomoc! Moje dítě! Prosím, pomozte mi!‘“

„Mami,“ řekl jsem, „to je z *Křižníku Potěmkin*. Tu scénu znám.“

„Já vím,“ řekla.

„A na cos právě myslela doopravdy?“

„Že bych chtěla být tou slavnou Ninou Agadžanovovou, která tuhle scénu vymyslela a napsala.“

„Aha,“ řekl jsem, ale tehdy jsem ještě nechápal, co tím myslí.

Před několika dny vyšel ve *Frankfurter Allgemeine* dlouhý článek o upálení Židů v místech Tolbuchinova náměstí a o německém sdružení, které tam chce postavit památník. Okamžitě jsem musel pomyslet na Lassika Steina, který už dávno nežije, a při čtení jsem celou dobu marně čekal, kdy se konečně objeví jeho jméno. O pár stránek dál se psalo o případu sovětských travičů, který začal v několika zchátralých jedových chatrčích nedaleko Saratova společnými tajnými pokusy Rudé armády a Reichswehru s yperitem. I když náhody mi jinak přijdou naprosto nezajímavé, tentokrát to bylo jinak, protože v mých vzpomínkách patřily obě věci k sobě.

Když se totiž moji rodiče na Abendrothsweg s Lassikem zrovna nebavili o jeho plánech na pomník v Oděse, byla často řeč o jedné zcela konkrétní neděli ze srpna 1967, která hrála důležitou roli v naší rodinné mytologii. Ten den bylo na severním pobřeží Černého moře velké horko a parno, ale možná že taky pršelo, rodiče mi to pokaždé líčili jinak a já sám jsem si z toho léta stejně pamatoval jen pár okamžiků. Otec pro mě a matku už na jaře pronajal malou, bíle natřenou daču v městské části Bolšoj Fontan, kde jsme v týdnu chodili bez něj na pláž, jedli spoustu okrošky a vodních melounů, zahajovali desítky šachových partií, ale nikdy je nedokončili, a skoro vůbec se nehádali. V pátek za námi jezdil z města tramvají nebo autem a zůstával až do neděle, na to jsem si vzpomínal a myslím, že měl většinou

hodně špatnou náladu. Jako malý kluk jsem si myslel, že chce mít taky prázdniny jako my, a ne vězet uprostřed léta v rozpáleném městě a handrkovat se se svými neinteligentními nadřízenými v ústavu – to slovo se u nás vždycky vyslovovalo velmi uctivě. Ale o deset let později jsem se v Lassikově kuchyni dozvěděl, že tak sklíčený byl proto, že už tehdy měl jako Žid nepříjemnosti s bezpečnostními orgány – taky jeden typický výraz sovětského člověka. Šlo o skupinu, kterou založil ještě jako student a která se scházela každou sobotu v postranní místnosti bývalého jidiš divadla v Řecké ulici.

Novoizraelité, jak si říkali, hodně diskutovali o tom, jestli se mají pokusit emigrovat do Izraele – nebo jestli by nebylo odvážnější a důležitější zůstat. S obdivem hovořili o hrdém rabínu Nachmanovi z Braclavi, který se nechal pohřbít nikoli ve svém rodném městě, ale v sousední Umani, protože krátce před jeho narozením tam kozáci během tří dnů povraždili třicet tisíc Židů. Vzrušeně si četli židovské gangsterské příběhy od Babela, které byly zakázané, a opájeli se lstivostí izraelských generálů v šestidení válce. A samozřejmě že tam pokaždé byl někdo, kdo to všechno potom vyzvonil lidem z KGB. Můj otec to věděl, protože při výsleších v mohutné budově bývalé Rolnické pozemkové banky, kam musel chodit stále častěji, mu nejednou slovo od slova předčítali, co v Leninově ulici řekl.

Tu neděli v srpnu 1967, na kterou rodiče nemohli zapomenout, požádal otec matku, aby ho odvezla autem zpátky do města. Celý den seděl bez klobouku sám na pláži a mlčel a přemýšlel. Pravděpodobně dostal úpal, a proto neměl sílu posadit se sám za volant.

„Právě jsme vyrazili,“ říkal otec Lassikovi, „když najednou začala Aljona křičet, ať chytnu volant, že se nemůže hýbat.“

„Ano, hrozné,“ řekl rozrušeně Lassik, který tu historku slyšel už stokrát.

„Tak jsme jeli do města. Ona šlapala na plyn a brzдила a já jsem řídil.“

„Mohli jste umřít,“ řekl Lassik.

„Měli jsme umřít,“ řekl otec, „já jsem měl umřít!“

A moje matka řekla: „Nemohla jsem hýbat rukama až po ramena a celé tělo jako by zamrzlo. Kromě nohou!“

„Ano, naštěstí,“ řekl otec, „kromě nohou.“

„Bylas nemocná, mami?“ řekl jsem, i když jsem se na to v tomhle místě příběhu ptal už mockrát, ale dítě takové věci rychle zapomene.

„Druhý den bylo všechno zase skoro tak, jako kdyby se nic nestalo,“ řekla, „a já jsem se mohla normálně pohybovat. Jen jsem několik týdnů neměla chuť k jídlu a byla jsem bledá jako mrtvola. A ještě jsem měla hrozně dlouho červené oči.“

„Proč jste prostě nezastavili?“ řekl jsem, ale nikdo mě neposlouchal.

„Šichany,“ řekl Lassik, „tohle svinstvo pocházelo ze Šichanů! Později s tím v jednom kuse trávili lidi.“

„Šichany?“ zeptal jsem se.

„Provinční město u Saratova s tajnou továrnou rudých fašounů na jedy,“ řekl otec.

„A co to znamená?“

„Že lidi od KGB potřebovali volant nebo kliku u dveří řidiče nějakým radioaktivním sajrajtem nebo nervovým jedem, který se tam vyráběl, abych cestou z Bolšoj Fontanu do Oděsy vletěl do stromu, chlapče zlatej.“

„Nebo já,“ řekla matka a zasmála se tím svým hřmotným smíchem.

„Ale ne, Aljonuško,“ řekl najednou přesladce Lasik a smutně se na mámu podíval, „na tebe to určitě nebylo. Na to jsi byla vždycky moc laskavá.“

„Ne,“ řekl tatínek, „samozřejmě že ne.“

„Ale přesto jsem si to málem odskákala já,“ řekla matka a její jinak měkký hlas zazněl na okamžik cize a tvrdě.

Ten článek z minulého týdne ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* o rafinovaných zabijácích z KGB jsem si přečetl hned dvakrát a zatrhl jsem si tam několik pasáží. Nejzajímavější mi přišlo, že muži a ženy ze Šichanů se snažili vyvinout jed, který zůstane neviditelný. Chtěli taky, aby lidé, co s ním přijdou do styku, zemřeli až o hodně později? Možná že ano, spíš ale měli na mysli týdny nebo měsíce, ne desítky let. V každém případě tak dlouho to trvalo, než matku postihla ta záležitost s plícemi, o které ani pneumologičtí specialisté na klinice Asklepios v Harburgu nikdy předtím neslyšeli. Samotnou ji ta „nechutná nákaza“, jak svou záhadnou chorobu nazývala, ve skutečnosti zřejmě ani moc nepřekvapila. Dokonce už když se s otcem hned v prvních letech emigrace začali hádat, obviňovala ho, že na něho a na ty jeho sionistické hrátky jednoho dne ošklivě doplatí. Je možné, že měla na mysli i tu jejich zběsilou jízdu autem v létě 1967 a její následky – ale úplně jistý si tím samozřejmě nejsem.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Mama Oděsa.
Pokud se Vám ukáзка líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.